

Estudis sobre la situació sociolingüística de la llengua gallega (1990-2002)

per Anxo M. Lorenzo Suárez

Resum

En aquest treball exposem el conjunt d'estudis més rellevants sobre la situació sociolingüística de la llengua gallega duts a terme i/o publicats des de 1990 fins al 2003, promoguts des de les institucions públiques gallegues: la Xunta de Galícia, les administracions locals, les universitats i altres institucions, com ara el Consello da Cultura Galega. Centrarem l'exposició dels treballs existents en sis àrees: estudis generals, política lingüística, administració, ensenyament no universitari, ensenyament universitari, mitjans de comunicació i altres àmbits (empresa, publicitat i església).

Sumari

1. Introducció
2. Estudis generals
3. Política Lingüística
4. Administració
5. Ensenyament no universitari
6. Ensenyament universitari
7. Mitjans de comunicació
8. Altres àmbits: empresa, publicitat i església
9. Final
10. Bibliografia

1. Introducció

L'objectiu d'aquest treball és presentar els estudis, informes i investigacions més rellevants sobre la situació sociolingüística de la llengua gallega, duts a terme –i/o publicats– en el període temporal que engloba des de 1990 fins al 2003. Ens centrarem exclusivament en aquells materials sociolingüístics promoguts o publicats per institucions públiques gallegues, com la Xunta de Galícia <http://www.xunta.es/>, les administracions locals, les universitats i el Consello da Cultura Galega.

Dividim l'exposició en set seccions: estudis generals, política lingüística, administració, ensenyament no universitari, ensenyament universitari, mitjans de comunicació i altres àmbits (empresa, publicitat i església).

2. Estudis generals

L'estudi sociolingüístic global més rellevant, des del vessant dels estudis macrosocials, sobre la situació sociolingüística de Galícia és fins a l'actualitat el *Mapa Sociolingüístic de Galicia* (MSG). No comentarem ni les seves característiques ni el seu contingut, perquè ja va ser comentat i valorat en aquesta publicació.

Tampoc no considerarem les investigacions generals que van incloure la situació sociolingüística del gallec com un objecte o cas d'estudi en un marc més general (per exemple, l'estudi *Euromosaic* –vegeu Nelde, Williams & Strubell (1996)– o els treballs del Centre d'Investigaciones Sociológicas –vegeu CIS (1994) i (1999).

L'Institut Galego de Estadística va publicar el 1992 els resultats de les preguntes lingüístiques sobre el coneixement i l'ús de l'idioma gallec que estaven incloses en el cens de població i vivendes de 1991 (vegeu Instituto Galego de Estadística, 1992). La presentació de les dades es va fer en quatre volums –un per a cada província– i s'hi recullen les

informacions sobre el coneixement i l'ús de la llengua gallega segons l'edat, estudis en curs, estudis fets, activitat, ocupació, etc., així com les taules en què es mostra la tabulació creuada entre coneixement i ús del gallec. Tota aquesta informació està individualitzada per província i ajuntament.

Tot i que les dades es mostrin en brut –no se'n presenten percentatges- i encara que només s'ofereixen els resultats globals sense cap tipus de descripció o interpretació, aquestes xifres globals semblen suggerir una important coincidència amb els resultats i tendències recollides en el *Mapa Sociolingüístic de Galícia*.

La utilitat d'aquest treball és ben evident: disposem d'una informació sociolingüística rellevant per a cada ajuntament, creuada amb les variables independents principals. No obstant això, hi ha certs aspectes que en limiten la utilitat: hi ha pocs indicadors sociolingüístics inclosos en el qüestionari de partida, no se'n mostren percentatges, s'hi han considerat poques variables independents, i els resultats parcials i globals no estan interpretats.

Respecte de la seva difusió i explotació, és necessari reconèixer que van ser escasses i que només en casos molt concrets va servir de font d'informació per a tasques, per exemple, de planificació lingüística. Considerem que la coincidència temporal entre la publicació d'aquest estudi i el començament de l'edició dels volums del MSG va provocar que els resultats de l'IGE-1992 quedessin en un segon pla.

3. Política lingüística

En l'àmbit de la política lingüística a Galícia s'emmarca la realització de l'informe *El proceso de normalización lingüística del idioma gallego (1980-2000)*, promogut i coordinat per la Sección de Lingua del Consello da Cultura Galega¹. L'objectiu d'aquest informe és triple: a) conèixer amb més profunditat els usos públics de la llengua gallega; b) presentar una avaluació de l'impacte de les iniciatives lingüístiques de l'administració autonòmica; i c) elaborar recomanacions per a millorar la política lingüística a Galícia. D'aquest estudi, que comptarà inicialment amb quatre volums, comentarem aquí els dos primers –un que ja ha estat publicat i l'altre que és a la impremta. Els altres dos volums, previstos per publicar durant l'any 2003, són els següents: administracions públiques i planificació del corpus.

El primer volum (vegeu Cidadanía-Rede de Aplicacions Socials, 2003) està centrat en l'anàlisi de les polítiques lingüístiques desenvolupades a Galícia des de 1980. El seu objectiu principal d'estudi se centra en la compilació i anàlisi de la producció normativa, de les iniciatives parlamentàries i dels discursos d'ideologies glotopolítiques, així com en una revisió detallada de l'evolució dels pressupostos destinats a la planificació de la llengua gallega en aquest període de temps. La metodologia utilitzada està basada en les tècniques habituals del treball documental i en l'aplicació de tècniques qualitatives. Concretament, es va dur a terme una aplicació de la tècnica Delphi a un grup de testimonis-clau.

El segon volum (vegeu Bouzada, Fernández Paz & Lorenzo, 2003) té com a univers l'educació infantil i primària². Els objectius d'aquest treball van ser els següents: a) la consecució d'un diagnòstic rigorós sobre la situació actual del gallec en els centres d'ensenyament i en les transmissions educatives; b) l'anàlisi de les tendències sociolingüístiques més rellevants que van contextualitzar les pràctiques lingüístiques escolars en el període 1980-200; i c) l'anàlisi de les ideologies i opinions dels sectors que formen la comunitat escolar davant el procés de normalització lingüística.

Pel que fa a la metodologia, la investigació es va organitzar en dues parts. En primer lloc, es va desenvolupar una investigació macrosocial, amb la utilització d'indicadors quantitatius, a partir d'una mostra significativa de col·legis, estratificada per tipus de centre (privat/públic) i per província (en total: 201 centres). Amb aquesta finalitat es van dissenyar tres

¹ El Consello da Cultura Galega (CCG) és un organisme consultiu i assessor dels poders públics gallecs, amb plena autonomia respecte d'aquest. Hi estan representats els diferents sectors i institucions de la cultura de Galícia. Una de les funcions del CCG és fer informes i propostes sobre la defensa i protecció dels valors culturals gallecs.

² No es va preveure l'ensenyament secundari tenint en compte que la Xunta de Galícia ja havia elaborat un estudi universal sobre aquest tram educatiu (vegeu DXPL, 1998). I tampoc no es va incloure el sector universitari per raó de l'existència d'estudis sociolingüístics molt complets a les universitats de Santiago de Compostel·la (vegeu Rodríguez Neira, 1998) i de Vigo (vegeu Lorenzo *et al.*, 1997).

qüestionaris: un per als equips directius dels centres (amb 41 preguntes); un altre específic per a l'equip de normalització lingüística de cada centre (amb 53 preguntes); i una fitxa d'avaluació observacional (amb 48 ítems). En segon lloc, es va dur a terme un estudi de casos, basat en indicadors qualitius, a partir d'una tipologia de centres amb característiques de major i menor nivell de galleguització i segons el tipus de zona (urbà / no urbà) i el tipus de centre (públic / privat).

Tenint en compte que el primer volum va ser publicat el març de 2003 i que el segon es publicarà l'abril de 2003, l'impacte d'aquestes dos publicacions encara està per determinar. Però, en tot cas, es tracta de la primera avaluació sistemàtica del procés de normalització contemporània de l'idioma gallec i, per tant, la incidència social dels seus resultats serà important.

4. Administració

No abunden els estudis i informes centrats en la situació sociolingüística de les diferents administracions públiques de Galícia. Comentem, en primer lloc, alguns treballs publicats pel Consello da Cultura Galega i, en segon lloc, mostrarem els estudis que s'han dut a terme en l'àmbit de l'administració local.

Bouzada & Lorenzo (1997), en una investigació sobre el futur de la llengua gallega publicada pel Consello da Cultura Galega, dediquen una part de l'estudi de la gestió de la normalització de la llengua gallega *des de i en* les administracions públiques gallegues. L'objectiu general d'aquesta investigació va ser de presentar una reflexió, recolzada en l'anàlisi empírica de la realitat sociolingüística de Galícia, sobre els límits i les potencialitats dels processos normalitzadors del gallec en els contextos locals i en el món del treball (la part corresponent a l'àmbit laboral serà comentada posteriorment a la secció 8).

Es va utilitzar una metodologia d'investigació flexible i variada. Es va seleccionar una mostra representativa de tots els actors socials implicats i es va confeccionar un guió d'entrevista ampli i diversificat, amb qüestions obertes i tancades, sobre la situació de la llengua i sobre les tendències en la promoció i l'evolució dels usos lingüístics.

Sobre el contingut, es va dur a terme, en primer lloc, un estat de la qüestió sobre els processos de normalització en els àmbits locals des de perspectives diferents: l'administració autonòmica, la societat civil i les entitats locals, dedicant-hi un espai important a la descripció de la situació actual i al debat sobre la gestió normalitzadora de les entitats locals (avaluació de l'estat actual i de les perspectives de futur dels tècnics de normalització i dels serveis lingüístics municipals i locals).

En segon lloc, es va presentar una exposició de les opinions, actituds i realitats sobre l'extensió de la llengua gallega, en els àmbits locals de Galícia a partir de les interpretacions i argumentacions de les distintes parts implicades (administracions públiques, polítics, actors socials, líders d'opinió, tècnics de normalització lingüística, etc.), amb l'objectiu d'obtenir una radiografia de les limitacions i reptes amb què es troben tots aquells que intervenen en la promoció de la llengua en els contextos locals i comunitaris.

En tercer lloc, es va presentar una anàlisi d'un cas d'estudi particular: l'experiència normalitzadora de l'ajuntament de Moaña (Pontevedra). Finalment, en l'últim apartat de la investigació es va desenvolupar un esquema explicatiu amb els punts forts i febles de la gestió normalitzadora en aquest nivell local i comunitari.

Seguint amb l'àmbit estrictament local i, tot i que no es va dur a terme una descripció sociolingüística exhaustiva dels ajuntaments gallecs (vegeu, en tot cas, en la secció 2. Estudis generals, la referència a les dades de l'Instituto Galego de Estadística, 1992), sí que es van desenvolupar alguns treballs que cal comentar aquí, essent els més destacables els que van tenir com a objecte d'estudi la ciutat de Santiago de Compostel·la i la ciutat de Vigo.

En el cas de la ciutat de Santiago de Compostel·la (província de A Coruña), l'estudi de la situació de la llengua gallega (vegeu Cidadanía-Rede de Aplicacions Socials, 2001) va ser concebut amb l'objectiu d'identificar els factors més rellevants que incideixen en els usos socials de la llengua gallega, amb una finalitat aplicada: establir els objectius i les línies estratègiques d'un pla d'actuació normalitzador en l'àmbit de l'ajuntament de Santiago. Per tant, aquest estudi sorgeix com un document de coneixement de la realitat i del context sociolingüístic de Santiago de cara al desenvolupament d'una planificació lingüística adequada per a aquesta situació de partida.

El treball va ser estructurat en dues parts. D'una banda, es va presentar una explotació de les dades específiques del MSG a la ciutat de Santiago (mostra de 1.153 enquestes). Complementàriament, es van dissenyar diferents mapes segons les distintes variables sociolingüístiques rellevants, que permeten observar comparativament les característiques sociolingüístiques més rellevants del teixit urbà i periurbà de la ciutat.

En segon lloc, amb la intenció de desenvolupar un estudi de caràcter participatiu, es va dissenyar una anàlisi qualitativa en què es van implicar actors i agents socials que, en companyia dels membres de l'equip investigador, van construir una avaluació qualitativa per sectors mitjançant la tècnica DAFO, complementada amb entrevistes en profunditat a representants qualificats de diferents sectors i àmbits socials municipals (polítics, mitjans de comunicació, sector laboral, educació, etc.).

El resultat d'aquest treball és un informe que presenta el perfil sociolingüístic del municipi, una anàlisi DAFO general i un altre específic per a set àmbits socials (empreses, relacions laborals, ensenyament no universitari, universitat, informàtica, mitjans de comunicació i església), una avaluació de la tasca del servei lingüístic municipal, i un conjunt de recomanacions finals de l'equip redactor de cara al disseny específic del pla municipal de normalització lingüística, que finalment va ser aprovat per l'ajuntament de Santiago de Compostel·la l'any 2002.

En el cas de la ciutat de Vigo (província de Pontevedra), en els anys 1997 i 2002 es van dur a terme dos treballs d'investigació sobre la situació sociolingüística del gallec (vegeu Vaamonde *et al.* 1998; 2003 [en premsa]). Ambdós estudis es van basar en una investigació quantitativa mitjançant un qüestionari que es va passar a una mostra estratificada de la població resident a Vigo. El qüestionari de 1997 contenia 35 preguntes sobre els aspectes habituals de llengua inicial, competència lingüística, llengua habitual, freqüència d'ús del gallec i usos lingüístics, i actituds i opinions. El qüestionari de 2002 estava format per 37 preguntes i en aquest, a més dels aspectes inclosos en l'estudi de 1997, es van formular qüestions centrades en l'avaluació de les activitats del servei lingüístic municipal.

El resultat d'ambdós treballs, pel que fa als principals indicadors sociolingüístics, són pràcticament idèntics, de manera que no sembla que aquest període temporal de cinc anys hagi estat suficient per a consolidar canvis sociolingüístics en la societat de Vigo que puguin ser detectats mitjançant una investigació macrosocial i quantitativa.

Finalment, hem d'esmentar un altre treball que el Consello da Cultura Galega va promoure a través de l'Arquivo de Planificación e Normalización Lingüística: la realització d'una avaluació externa i de gestió de la qualitat dels serveis de normalització lingüística, centrant-se en un servei lingüístic comarcal (vegeu Fente, 2000) i en un servei vinculat amb l'àmbit empresarial (vegeu Lorenzo, 2000). Els resultats de l'avaluació es van presentar el 1999 en les jornades per a la normalització lingüística, que anualment organitza el Consello da Cultura Galega.

En l'avaluació del servei lingüístic comarcal es van presentar una sèrie de conclusions relatives al disseny organitzatiu del servei, a les activitats i resultats, així com al grau de satisfacció dels seus usuaris i usuàries. Aquest procés d'avaluació externa, totalment novedós en l'àmbit de la gestió normalitzadora a Galícia, no sembla que hagi servit per a canviar significativament l'organització i el desenvolupament de les activitats dels serveis lingüístics i de la tasca dels tècnics de normalització lingüística.

5. Ensenyament no universitari

El sector de l'ensenyament no universitari va ser objecte de diferents treballs d'investigació, centrats principalment en l'obtenció de dades i d'informació sobre la presència del gallec en la comunitat educativa i, més concretament, sobre el compliment dels objectius relatius a l'ensenyament fixats a la *Lei de Normalización Lingüística*, aprovada el 1993. A continuació mostrarem, i de forma cronològica, els més rellevants.

La Xunta de Galícia va publicar a principis de la dècada des 90 un treball sobre la situació del gallec en els cicles de l'educació general bàsica i de l'educació primària (vegeu Rubal, 1991). Aquest treball, resultat d'una investigació elaborada per un equip de l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de Santiago de Compostel·la, tenia com a finalitat, comprovar si l'objectiu central referit a l'ensenyament no universitari de la *Lei de Normalización Lingüística* –on s'especifica que el sistema educatiu gallec ha de garantir

l'adquisició per part de l'alumnat d'una competència semblant en les dues llengües oficials-s'estava o no complint.

Les dades es van obtenir tenint com a informadors el professorat i els equips directius dels centres de preescolar i d'EGB. Tres tipus de qüestionari van ser enviats per correu a tot el professorat per a contestar-los de manera anònima. Amb ells es pretenia obtenir informació sobre la competència i els usos lingüístics de l'alumnat, la competència i els usos lingüístics del professorat –així com les actituds enfront del procés normalitzador-, i el grau d'utilització del gallec i del castellà com a llengües vehiculars en l'ensenyament. Per a contrastar la validesa de les respostes, es van comparar amb les dades obtingudes directament per l'equip investigador en una mostra de 36 centres distribuïts en 12 comarques, mantenint la proporcionalitat que va ser aplicada al conjunt.

Les conclusions van ser molt clares: la situació del gallec en l'ensenyament en aquell moment depenia de les iniciatives individuals, de manera que si no s'introduïen majors dosis de planificació i d'implicació per part de les institucions, no es produïrien avenços significatius.

Pel que fa a la difusió i impacte, els resultats eren realment preocupants per al compliment efectiu dels objectius lingüístics de la *Lei de Normalización Lingüística* en l'àmbit de l'ensenyament no universitari. Si poc temps després, el 1995, la Xunta de Galícia va modificar substancialment el règim lingüístic de l'ensenyament no universitari (mitjançant el Decret 247/1995), segurament aquesta modificació no va ser aliena a les dades tan alarmants que s'observaven en treballs d'investigació com el que acabem d'indicar.

Durant el curs acadèmic 1997-98, la Dirección Xeral de Política Lingüística va dur a terme un estudi estadístic sobre l'ús de la llengua gallega en tots els centres d'ensenyament no universitari de Galícia, tant en l'àmbit administratiu com en el docent. Va ser un estudi exhaustiu, que va abarcar tots els centres públics i privats de Galícia, i que va permetre obtenir informació sobre la pràctica totalitat dels col·legis i també sobre cada una de les aules existents (vegeu Dirección Xeral de Política Lingüística, 1998).

A diferència de l'estudi anterior, no es va dissenyar una mostra representativa sinó que es va optar per un estudi fet sobre la totalitat dels centres escolars d'ensenyament no universitari de Galícia. Es va utilitzar un qüestionari específic per a cadascun dels cicles i etapes: educació infantil, educació primària (primer cicle), educació primària (segon i tercer cicles), educació secundària obligatòria, BUP i COU, i formació professional. Aquesta divisió obeeix a l'establerta en el Decret 247/1995 que regula l'ús de les llengües en l'ensenyament, ja que un objectiu fonamental de l'estudi era conèixer el seu grau de compliment. Cada qüestionari incloïa tres tipus d'impresos: un, per a ser emplenat per la direcció; un altre, per la persona responsable de l'ENL; i un tercer, perquè fos emplenat pel professor/a tutor/a de cada una de les classes. En els dos primers es feien preguntes específiques sobre el centre en conjunt; en el tercer, les preguntes es referien a cada una de les aules en particular.

La difusió dels resultats d'aquest treball va ser molt escassa, donat que ni tan sols es va editar en forma de llibre. Per tant, hem de suposar que l'explotació d'aquestes dades va quedar exclusivament en mans del departament de l'administració de la Xunta que el va fer.

Pel que fa al cas específic de la situació escolar del gallec en les zones gallegòfones de fora de Galícia –l'anomenat 'gallec exterior', corresponent a aquelles zones de les províncies d'Astúries, Lleó, Zamora i Càceres en les quals es parla gallec–, disposem de l'estudi promogut i publicat pel Consello da Cultura Galega a principis dels anys noranta (vegeu Rubal Rodríguez, X., D. Veiga Martínez & N. Arza Arza, 1992).

Aquest treball s'ocupa de l'estudi de la competència i ús del gallec de la població escolaritzada i del professorat en aquests territoris gallegoparlants, però en els que la llengua gallega té un reconeixement legal insuficient.

Per a finalitzar amb l'àmbit de l'ensenyament no universitari, hem de recordar que en la secció 3 (Política lingüística) hem fet referència al segon volum de l'informe del Consello da Cultura Galega titulat *El proceso de normalización del idioma gallego (1980-2000)*, dedicat a l'educació. Fins ara, és el treball més actualitzat i elaborat amb profunditat sobre la situació de la llengua gallega i del procés de normalització lingüística en l'ensenyament infantil i primària de Galícia.

6. Ensenyament universitari

Pel que fa a l'ensenyament universitari, es van elaborar dues investigacions pròpies en les universitats de Santiago de Compostela i de Vigo, respectivament. En el primer cas, es va confeccionar l'estudi *O idioma na Universidade de Santiago de Compostela* (vegeu Rodríguez Neira, 1998). Es va basar en una enquesta feta el curs 1995-1996 als tres col·lectius universitaris: estudiantat, professorat i personal d'administració i serveis. Les dades recollides en aquest treball van servir posteriorment de base empírica per al disseny d'una part important del pla de normalització lingüística de la USC que va ser aprovat finalment pel Claustre de la universitat, l'octubre de 2002.

En el segon cas, un equip interdisciplinari va dur a terme el 1995 l'informe sociolingüístic de la Universitat de Vigo (vegeu Lorenzo Suárez *et al.*, 1997). El procediment d'anàlisi també es va basar en una enquesta al professorat, PAS i estudiantat per a conèixer quina era la situació de la llengua gallega. En el cas de l'alumnat es va dissenyar una mostra estratificada i en el cas de PAS i professorat es va enviar a cada individu un qüestionari que les persones que així ho van creure oportú van contestar. El contingut de l'enquesta es va centrar en els temes habituals en aquest tipus d'investigacions quantitatives. Es va dedicar una atenció preferent als usos lingüístics dels tres sectors en les funcions, tasques i activitats pròpiament universitàries, per a conèixer amb més profunditat el nivell d'utilització de la llengua en les activitats pròpies de la institució universitària.

Els resultats van posar de manifest la presència d'una població molt castellanitzada, amb una excel·lent predisposició per al coneixement i ús del gallec, però amb una escassa utilització efectiva d'aquest en les tasques clau, com ara la investigació o la docència. En canvi, el col·lectiu de PAS mostrava una major tendència a la utilització del gallec en les seves activitats ordinàries, sobretot en les activitats escrites. Fins ara, aquesta informació sociolingüística no s'ha utilitzat amb cap finalitat aplicada.

7. Mitjans de comunicació

Els informes i estudis sobre la llengua gallega en els mitjans de comunicació són escassos. Malgrat això, hem de destacar la informació sociolingüística que es deriva dels successius informes sobre la comunicació a Galícia que edita regularment la Secció de Comunicació del Consello da Cultura Galega (vegeu López García, 2000; 2002).

Aquesta mateixa institució pública va promoure la realització d'un informe sobre el perfil laboral i professional dels treballadors dels mitjans de comunicació gallecs (vegeu Túñez & López García, 1998), i en aquest s'incloua una descripció dels usos, habilitats lingüístiques i opinions dels professionals sobre la llengua gallega.

8. Altres àmbits: empresa, publicitat i església

En aquesta secció incloem aquells treballs d'investigació més rellevants en els àmbits de l'empresa, la publicitat i de l'església a Galícia.

No disposem d'estudis monogràfics en profunditat sobre el món de l'empresa i dels negocis, però sí que disposem d'informació rellevant i de dades que procedeixen d'altres treballs: per exemple, Bouzada & Lorenzo (1997) i Ramallo & Rei-Doval (1997).

En l'estudi de Bouzada & Lorenzo (1997), ja comentat anteriorment (vegeu la secció 4. Administració), es dedica una part important a la situació de la llengua gallega en els àmbits laborals i empresarials. Amb aquesta finalitat es va utilitzar una metodologia d'investigació flexible i variada. D'una banda, es va seleccionar una mostra representativa de tots els actors socials implicats en els àmbits socioeconòmics i es van dur a terme entrevistes personals a partir d'un guió obert de temes. D'altra banda, es va dur a terme una enquesta a 118 empreses gallegues amb l'objectiu d'obtenir una valoració directa sobre un conjunt reduït però estratègic d'indicadors sociolingüístics.

Els resultats van mostrar els factors que estan al darrere de l'escassa presència del gallec en aquests sectors, derivada de la debilitat dels referents d'estatus i de prestigi social associats a la llengua, alhora que es constata la bona predisposició dels agents socials i de l'empresariat gallec per a assumir paulatinament la llengua gallega en les seves activitats comercials ordinàries.

També en l'àmbit específic del món empresarial, en una altra investigació publicada pel Consello da Cultura Galega, Ramallo & Rei-Doval (1996) tenien com a objecte d'estudi els consumidors i els agents empresarials, i s'analitzava la reacció del públic davant del possible augment de l'ús del gallec en les empreses i comerços i, complementàriament, s'analitzava l'opinió dels comerciants i empresaris, que serien els encarregats de dur a terme aquest increment d'ús del gallec.

En la primera part d'aquest estudi es consideren les actituds dels consumidors davant la utilització del gallec en la publicitat, en l'etiquetatge de productes, en la rotulació dels comerços i en les relacions venedor-client. Amb aquest objectiu es va utilitzar una metodologia quantitativa mitjançant el disseny d'una enquesta que es va passar a una mostra estratificada per edat i hàbitat de residència (1.209 enquestes).

En la segona part es recullen les opinions dels interlocutors empresarials i comercials, per a la qual cosa es va seleccionar una mostra estratègica de 33 actors dels quals es va obtenir la informació mitjançant una entrevista semidirigida.

Les conclusions del treball són eloqüents: enfront de les cauteles dels interlocutors empresarials pel que fa a la galleguització de les activitats econòmiques, comercials i empresarials, cauteles centrades en les inèrcies del passat, en els costos addicionals que això suposaria, o en la suposada desconfiança dels clients i usuaris davant d'un 'canvi lingüístic', les actituds de la població davant una major inclusió del gallec en aquestes activitats són clarament positives i favorables.

En l'àmbit específic de la publicitat, el Consello da Cultura Galega també va promoure la realització i publicació d'un estudi específic sobre la inserció de l'idioma gallec (vegeu Ramallo & Rei-Doval, 1996). Es tracta d'una investigació sobre la situació de la llengua gallega en l'àmbit de la comunicació comercial i en la publicitat. Els objectius específics van ser: a) consciència sobre l'adequació del gallec per a complir les funcions comunicatives; b) actituds envers l'ús del gallec en la publicitat; c) vinculacions entre llengua gallega i valors habitualment utilitzats per la publicitat (prestigi, confiança, estatus, etc.); d) actituds envers la utilització del gallec en la rotulació i etiquetatge; i e) receptivitat envers l'ús personal del gallec en les relacions comercials cara a cara.

La metodologia utilitzada va consistir a dissenyar un qüestionari de 46 preguntes per a ser respost per una mostra representativa de la població gallega (1.209 enquestes a partir d'una mostra estratificada segons el tipus d'hàbitat: rural, dispers i urbà).

Les conclusions del treball es van centrar en comprovar l'acceptació que té l'ús del gallec tant en la comunicació publicitària en particular com en les dinàmiques comercials en general. Aquestes dades qüestionen obertament que el gallec sigui considerat un instrument inapropiat o poc útil per a la publicitat o per al món comercial. A més, per a un sector creixent de ciutadans, l'ús del gallec és considerat un estímul de cara al consum o l'adquisició de productes. Tal com assenyalen els autors de l'estudi (pàg. 81), "es necesario reformular la visión sobre el uso del gallego en el mundo de la publicidad y de la empresa; porque la capacidad de comunicación que en la actualidad tiene esta lengua le confiere un enorme valor comercial, al vehicular con eficacia valores como la calidad o la fiabilidad".

En l'àmbit específic de la religió i l'església, el Consello da Cultura Galega també va ser la institució promotora de la realització d'un informe sobre la receptivitat de la llengua gallega en la litúrgia (vegeu López Muñoz & García Cendán, 2000). El seu objectiu consistia a conèixer les opinions dels ciutadans davant la hipòtesis de la introducció del gallec com a vehicle ordinari de la litúrgia. Tenint en compte que els arguments principals utilitzats pels responsables eclesiàstics gallecs per a frenar el procés de galleguització dels actes religiosos és que el públic el rebutjaria i que no es demanen actes religiosos en gallec, el contingut d'aquest treball es va encaminar en la direcció d'aprofundir en les opinions dels individus sobre aquestes qüestions.

Per a comprovar aquestes hipòtesis, es van dissenyar dues mostres. En primer lloc, una mostra de la població gallega en general (1.400 individus) va ser consultada mitjançant un qüestionari amb preguntes relatives a la llengua, les creences religioses i a la litúrgia en gallec. En segon lloc, es va dur a terme una indagació selectiva en deu parròquies (tamany de la mostra: 400 entervistes), cinc amb litúrgia en gallec i cinc amb litúrgia en castellà, en les quals es va passar un altre qüestionari tancat de cinc preguntes.

Les conclusions de l'estudi es van centrar en mostrar, d'una banda, la desaprovació generalitzada de la població davant l'actitud de l'església gallega respecte de l'idioma gallec. D'altra banda, es constata que hi ha una opinió general molt favorable a una major introducció de litúrgia en gallec, on destaca un percentatge important d'individus indiferents, cosa que reforça la idea que un canvi lingüístic en aquest àmbit seria relativament fàcil d'aconseguir.

9. Final

Una avaluació dels treballs que hem presentat aquí ens porta a concloure que l'esforç investigador promogut des de les institucions públiques gallegues hauria pogut ser força més intens i regular del que s'ha dut a terme. A conseqüència d'això, falten més treballs sociolingüístics generals, que es duuguin a terme de manera periòdica i regular, i trobem a faltar també informes sectorials amb les mateixes característiques de periodicitat i de regularitat. Per tot això, el coneixement que tenim de les dinàmiques sociolingüístiques de la llengua gallega és molt inferior al que podem considerar òptim, tenint en compte, a més, les capacitats d'investigació de què disposem en aquest moment.

Pel que fa als estudis generals, trobem a faltar una explotació sistemàtica –així com una interpretació qualificada– de la informació sociolingüística del *Censo de población y vivienda* que s'actualitza cada cinc anys. No es coneixen els resultats lingüístics del cens de 1996, i desconexim què passarà amb els resultats de l'any 2001.

Finalment, no disposem d'informació específica i actualitzada en sectors i àmbits sectorials clau: sectors laborals i empresarials, àmbits i activitats vinculades amb les noves tecnologies i amb la societat de la informació, entre altres.

10. Bibliografia

BOUZADA, X. & A. M. LORENZO (1997): O futuro da lingua. Elementos sociolingüísticos para un achegamento prospectivo da lingua galega. Santiago: Consello da Cultura Galega.

BOUZADA, X., A. FERNÁNDEZ PAZ & A. M. LORENZO. O proceso de normalización do idioma galego (1980-2000). Volume II: educación. Santiago: Consello da Cultura Galega [en premsa].

CIDADANÍA-REDE DE APLICACIÓN S SOCIAIS (2001): Estudio-Diagnóstico sobre a situación sociolingüística do concello de Santiago de Compostela. Santiago: Concello.

CIDADANÍA-REDE DE APLICACIÓN S SOCIAIS (2003): O proceso de normalización do idioma galego (1980-2000). Volume I: Política lingüística: análise e perspectivas. Santiago: Consello da Cultura Galega, 2003.

CIS [Centro de Investigaciones Sociológicas]. Conocimiento y uso de las lenguas en España. Madrid: CIS, 1994.

CIS [Centro de Investigaciones Sociológicas]. Conocimiento y uso de las lenguas en España. Madrid: CIS, 1999.

DIRECCIÓN XERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (1998): Estudio sobre o uso do idioma galego. Enquisa realizada ós centros de ensino de Galicia. Santiago: Consellería de Educación e Ordenación Universitaria, (manuscrito, 211 pp.).

FENTE, J. "Avaliación do servizo lingüístico comarcal de Bergantiños". En A. B. Domínguez & S. Mayo (ed.) (2000): *Actas dos II Encontros de Normalización Lingüística (28 e 29 de outubro de 1999)*. Santiago: Consello da Cultura Galega, pp. 109-116.

- INSTITUTO GALEGO DE ESTATÍSTICA (1992): *Censos de poboación e vivendas 1991. Coñecemento e uso do idioma galego*. Santiago: IGE (4 volums).
- LÓPEZ GARCÍA, X. (ed.) (2000): *A comunicación en Galicia 2000*. Santiago: Consello da Cultura Galega.
- LÓPEZ GARCÍA, X. (ed.) (2002): *A comunicación en Galicia 2002*. Santiago: Consello da Cultura Galega.
- LÓPEZ MUÑOZ, D. & B. GARCÍA CENDÁN (2000): *Receptividade do galego na liturxia*. Santiago: Consello da Cultura Galega.
- LORENZO, A. M., R. LUACES, X. M. PIN, P. SÁNCHEZ, A. VAAMONDE & L. VARELA (1997): *Estudio sociolingüístico da Universidade de Vigo. Estudiantes, PAS e profesores*. Vigo: Universidade.
- LORENZO, M. (2000): "Avaliación externa do departamento de normalización lingüística da Confederación de Empresarios de Galicia". En A. B. Domínguez & S. Mayo (ed.): *Actas dos II Encontros de Normalización Lingüística (28 e 29 de outubro de 1999)*. Santiago: Consello da Cultura Galega, pp. 117-128.
- NELDE, P., G. WILLIAMS & M. STRUBELL (1996): *Euromosaic. The production and reproduction of the minority language groups in the European Union*. Bruselas: Comisión Europea.
- RAMALLO, F. F. & G. REI-DOVAL (1996): *Publicidade e lingua galega*. Santiago: Consello da Cultura Galega.
- RAMALLO, F. F. & G. REI-DOVAL (1997): *Vender en galego*. Santiago: Consello da Cultura Galega.
- RODRÍGUEZ NEIRA, M. A. (coord.) (1998): *O idioma na Universidade de Santiago de Compostela (resultado dun inquérito realizado no curso 1995-96)*. Santiago: Universidade.
- RUBAL RODRÍGUEZ, X. (1991): *Aproximación á situación da lingua no ensino non universitario*. Santiago: Xunta de Galicia.
- RUBAL RODRÍGUEZ, X., D. VEIGA MARTÍNEZ & N. ARZA ARZA (1992): *A lingua do alumnado e profesorado nas franxas occidentais de Asturias, León e Zamora*. Santiago: Consello da Cultura Galega.
- TÚÑEZ, M. & X. LÓPEZ GARCÍA (coord.) (1998): *Condicións laborais e actitudes profesionais nos medios de comunicación*. Santiago: Consello da Cultura Galega.
- VAAMONDE, A. et al. (1998): *Estudio sociolingüístico sobre a situación da lingua galega no concello de Vigo*. Vigo: Concello de Vigo.
- VAAMONDE, A. et al. *Estudio sociolingüístico sobre a situación da lingua galega no concello de Vigo*. Vigo: Concello de Vigo [en premsa].

Anxo M. Lorenzo Suárez

Departament de Filoloxía Galega e Latina
Universitat de Vigo <http://www.uvigo.es/indice/index.gl.htm>
alorenzo@uvigo.es
Tel.: (+34) 986 812359